

Vzdělávání dospělých

Lenka Hajerová-Müllerová

Edice učebních textů

VYSOKÁ
ŠKOLA
EKONOMIE
A MANAGEMENTU

Vzdělávání dospělých

Vzdělávání dospělých

Prof. PhDr. Ing. Lenka Hajerová-Müllerová, Ph.D., MPH

Odborní recenzenti:

Prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.

PhDr. Ivana Šnýdrová, CSc.

Copyright © Vysoká škola ekonomie a managementu, 2016

Vydání první. Všechna práva vyhrazena.

ISBN: 978-80-87839-70-6

Vysoká škola ekonomie a managementu

www.vsem.cz

Žádná část této publikace nesmí být publikována ani šířena žádným způsobem a v žádné podobě bez výslovného svolení vydavatele.

Obsah

PŘEDMLUVA	5
JAK POUŽÍVAT TENTO UČEBNÍ TEXT	6
KAPITOLA 1 KONCEPT CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ/UČENÍ, DEFINICE POJMŮ	9
KAPITOLA 2: STRUKTURA – KATEGORIE CELOŽIVOTNÍHO UČENÍ	15
KAPITOLA 3: ETAPY CELOŽIVOTNÍHO UČENÍ	20
KAPITOLA 4: VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH	26
KAPITOLA 5: VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH JAKO ETAPA CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	34
5.1 Vzdělávání dospělých v produktivním věku	36
5.1.1 Další profesní vzdělávání	37
5.1.2 Podnikové vzdělávání jako součást dalšího profesního vzdělávání	42
5.1.3 Zájmové vzdělávání	45
5.1.4 Občanské vzdělávání	46
5.2 Vzdělávání v postproduktivním věku – vzdělávání seniorů	47
KAPITOLA 6: VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH JAKO SOUČÁST VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVY	53
KAPITOLA 7: VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH JAKO VZDĚLÁVACÍ PROCES	60
7.1 Pojetí cílů	62
7.2 Pojetí obsahu jako součásti kurikula	63
7.3 Pojetí učení	70
7.4 Vzdělávací prostředky	84
7.5 Výsledky vzdělávání	85
7.6 Vzdělavatelé dospělých	91
VZOROVÝ TEST	96
ZÁVĚR	98
GLOSÁŘ	99
POUŽITÁ LITERATURA	110

Předmluva

Cílem tohoto učebního textu je orientovat čtenáře v problematice vzdělávání dospělých. Text je primárně určen studentům Vysoké školy ekonomie a managementu, o. p. s., kterým má pomoci vhlédnout do této problematiky. Text neaspiruje na postížení celé problematiky andragogiky jako vědního oboru. To není naším cílem. Vzdělávání dospělých, jako specifická oblast vzdělávání, je pojímána v souladu s V. Bočkovou¹, která uvádí její znaky:

- zaměřuje se na dospělé jedince v situaci učení se,
- v rámci celoživotního vzdělávání se týká nejdějšího úseku lidského života,
- respektuje jak požadavky institucí nebo určitých skupin, tak potřeby jednotlivců,
- týká se nejen profesního, ale i seberealizačního vzdělávání,
- výuka dospělých respektuje zvláštnosti jejich učení z hlediska cílů, obsahů i prostředků,
- v souvislosti s institucionalizací usiluje o profesionalizaci vzdělavatelů dospělých.

Praha, březen 2016
Lenka Hajerová Müllerová

1 BOČKOVÁ, V. *Vzdělávání dospělých*. In PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009, s. 482.

Jak používat tento učební text

Vážení čtenáři,

dostáváte do rukou učební text, který je určen všem studentům předmětu Vzdělávání dospělých. Studijní text obsahuje vysvětlení základních pojmů a údajů a kromě toho i otázky a úkoly k ověření zvládnutí studované problematiky. Doporučuji vám úkoly řešit písemně. Při nejasnostech v pojmovém vymezení se můžete lépe orientovat prostřednictvím slovníčku pojmů v závěru tohoto učebního textu.

Mnoho úspěchů při studiu vám přeje autorka.

Značky a symboly v učebním textu

Struktura distančních učebních textů je rozdílná již na první pohled, a to např. v zařazování grafických symbolů – značek.

Specifické grafické značky umístěné na okraji stránky upozorňují na definice, cvičení, příklady s postupem řešení, klíčová slova a shrnutí kapitol. Značky by měly studenta intuitivně vést tak, aby se již po krátkém seznámení s distanční učebnicí dokázal v textu rychle a snadno orientovat.

Definice

Upozorňuje na definici nebo poučku pro dané téma.

Příklad

Označuje příklad praktické aplikace učiva včetně řešení.

Otázky k procvičení a úkoly

Označuje otázky a úkoly s postupem řešení na konci kapitoly.

Klíčová slova

Upozorňuje na důležité výrazy či odborné termíny nezbytné pro orientaci v daném tématu.

Shrnutí kapitoly

Shrnutí kapitoly se zařazuje na konec dané kapitoly. Přehledně, ve strukturovaných bodech shrnuje to nejpodstatnější z předchozího textu.

Koncept celoživotního vzdělávání/učení, definice pojmů

1. kapitola

Koncept celoživotního vzdělávání/učení, definice pojmů

Úvod

V první kapitole studijního textu vymežíme pojem celoživotního vzdělávání/učení. Učení, vlivem konceptu celoživotního učení, se stává novodobým imperativem, o němž s jistou nadsázkou platí, že ovlivňuje naše životy.

Cíle

Cílem kapitoly je, aby čtenář:

- definoval vzdělávání,
- vysvětlil celoživotní vzdělávání jako pojem,
- odlišil pojem celoživotní vzdělávání a celoživotní učení.

Vzdělávání, jak uvádí G. Papadopoulos², se stává nástrojem pro rozvoj lidských zdrojů a vytváření lidského kapitálu, který se stává nezanedbatelnou součástí investic do ekonomického rozvoje. Za těchto společenských podmínek zaujímá vzdělávací sféra mnohem významnější postavení, než měla kdy dříve, a sama vzdělávací politika se podle E. Walterové a kol.³ stává společenskou prioritou.

K vyhlášení konceptu **CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ** (Lifelong Education) došlo na valném shromáždění UNESCO v roce 1970, který byl Spojenými národy vyhlášen jako Mezinárodní rok výchovy a vzdělávání.

DEFINICE

Celoživotní učení/vzdělávání:

1. V angl. *lifelong learning/education; recurrent education*, česky též *permanentní vzdělávání*.

2. J. Průcha, E. Walterová a J. Mareš⁴ v definování tohoto pojmu upozorňují na celosvětově se prosazující koncepci, kdy lidé se „musí učit a vzdělávat v průběhu celého života. Nejde přitom o prodlužování povinné školní docházky či rozšiřování stávajících vzdělávacích systémů, ale o zásadně nový pohled na roli vzdělávání pro jednotlivce a veškeré lidstvo: ekonomické i jiné důvody vedou k tomu, aby se vzdělávání (formální a neformální) stávalo dostupným pro všechny občany, v kterémkoli věku, a to v souladu s jejich potřebami a zájmy. K tomu je nutno také vytvářet motivaci lidí k celoživotnímu učení. Předpokládá se tedy, že idea celoživotního učení/vzdělávání se bude uskutečňovat v dlouhodobé perspektivě, ve směru k učící se společnosti. K realizaci ideje celoživotního učení/vzdělávání dnes významně přispívá na jedné straně zpřístupňování předškolní výchovy, sekundárního a terciárního vzdělávání, na druhé straně různé formy dalšího vzdělávání a vzdělávání dospělých.“

3. D. Knotová⁵ definuje celoživotní vzdělávání jako: „kontinuální proces, který umožňuje získat kvalifikaci různými vzdělávacími cestami v průběhu života v souladu s individuálními potřebami a zájmy. Celoživotní vzdělávání nabízí při respektování principu rovných příležitostí využití možnosti vzdělávat se pro všechny věkové skupiny i skupiny z rozdílného sociálního prostředí. Koncept celoživotního vzdělávání má úzké vazby ke konceptu celoživotního učení, v němž je zdůrazňována aktivní role a motivace učícího se člověka.“

4. Memorandum o celoživotním učení⁶ (2000) připomíná, že takovéto učení probíhá bez ohledu na životní etapu, místo, čas a formu učení, to znamená, že se uskutečňuje také v prostoru volného času.

2 PAPAPOPOULOS, G. *Education 1960–1990. The OECD Perspective*. Paris: OECD, 1994.

3 WALTEROVÁ, E. A KOL. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti*. Brno: Paido, 2004, s. 452.

4 PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001, 3. rozšířené a aktual. vydání, s. 28.

5 KNOTOVÁ, D. *Neformální zájmové vzdělávání dospělých ve volném čase*. In Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, 2006, s. 67.

6 *Memorandum o celoživotním učení*, 2000. [on-line] Zpravodaj, 2001, příloha II/2001, s. 6. [cit. 17. 12. 2015] Dostupné z: <URL: <http://www.nuv.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2001/ZP01PIIa.pdf>.

Pojem celoživotního vzdělávání lze podle J. Kohnové⁷ objasnit i prostřednictvím následujícího grafického znázornění:

➔ **TABULKA 1**

Pojem „celoživotní vzdělávání“ (upraveno autorkou)⁸

CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ (UČENÍ)				
Vzdělávání dětí a mládeže			Vzdělávání dospělých	
			Vzdělávání dospělých v produktivním věku	Vzdělávání seniorů
Ucelené (formalizované) studium na školách = počáteční vzdělávání	Vzdělávání a výchova v rodině	Zájmové vzdělávání		
			↓	↓
		Ucelené (formalizované) studium na školách	Další profesní vzdělávání	Zájmové a občanské vzdělávání

Z tabulky č. 1 vyplývá, že pod celoživotní vzdělávání spadá vzdělávání dospělých, pod které náleží vzdělávání dospělých v produktivním věku, kam patří další profesní vzdělávání. Profesní vzdělávání, další vzdělávání nerovná se celoživotnímu učení. Další vzdělávání je jen jednou ze součástí celoživotního vzdělávání. Do oblastí dalšího vzdělávání vstupují s různou intenzitou státní, veřejné a soukromé organizace (vysoké školy, soukromé agentury) podle oprávněnosti uskutečňovat ten který druh dalšího vzdělávání.

V Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020⁹ je upozorňováno, že celoživotní vzdělávání je stále více spojováno s úspěchem na trhu práce. Z dat uvedených v publikaci OECD Education at a Glance¹⁰ je patrné, že v zemích OECD je více než polovina růstu HDP spojena s růstem příjmu osob s vysokoškolským vzděláním. Přesto, jak je patrné z grafu 1, je zřejmé, že podíl vysokoškoláků v ČR je ve srovnání se zeměmi jak EU, tak OECD stále nižší.

7 KOHNOVÁ, J. *Další vzdělávání učitelů se zřetelem k jejich funkcím ve škole*. In WALTEROVÁ, E. (red.). *Učitelé jako profesní skupina, jejich vzdělávání a podpůrný systém*. Sborník, 2. díl. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2001, s. 38.

8 Tamtéž, s. 38.

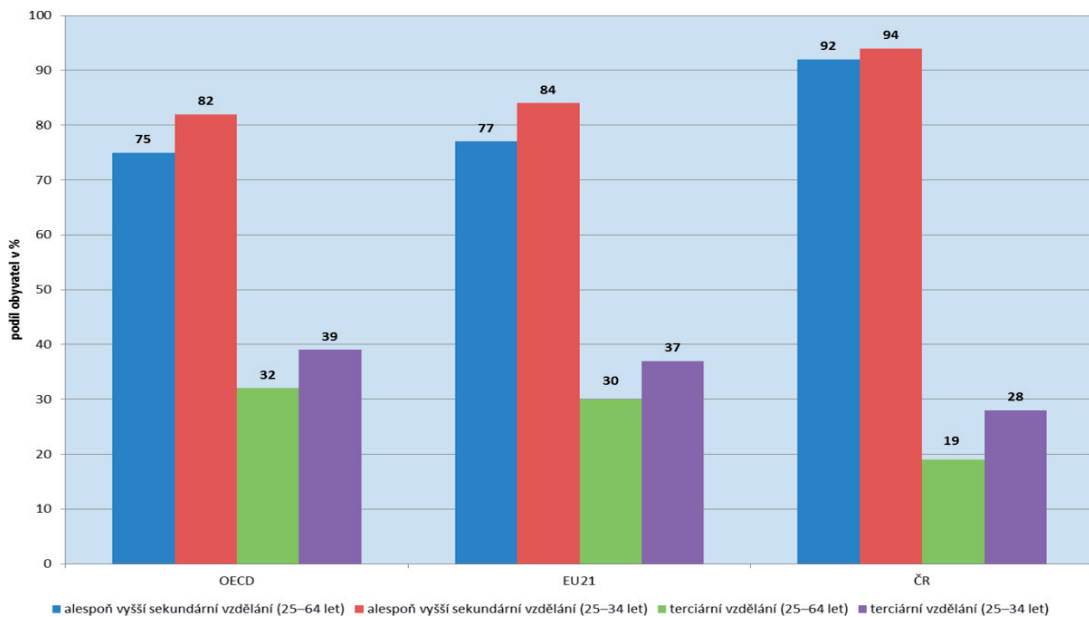
9 *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020*, s. 8.

10 OECD. *Education at a Glance 2014: OECD Indicators*, OECD Publishing, 2014, 570p. [on-line] [cit. 17. 12. 2015] Dostupné z: <URL: <https://www.oecd.org/edu/education-at-a-glance-2014.pdf>>.

GRAF 1

Podíly obyvatel podle nejvyššího dosaženého vzdělání podle studie OECD 2014¹¹

Pozn.: referenční rok 2012

V poslední době je místo pojmu „vzdělávání“ užíván pojem „učení“ – ke zdůraznění nutnosti aktivního přístupu jedince. K. Rýdl¹² upozorňuje, že celoživotní učení tak představuje zásadní změnu pojetí celého vzdělávání, kdy všechny možnosti učení – ať už v tradičních vzdělávacích institucích v rámci vzdělávacího systému, či mimo ně – jsou chápány jako jediný propojený celek, který dovoluje rozmanité a četné přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním a umožňuje získávat stejné kvalifikace a kompetence různými cestami a kdykoli během života. Formalizovaný vzdělávací systém, jak jej známe dnes, vytváří pro toto pojetí celoživotního učení nezbytné základy, tvoří však jen jednu jeho část. Celoživotní učení má člověku poskytovat možnosti vzdělávání v různých stadiích jeho rozvoje až do úrovně jeho možností v souladu s jeho zájmy, úkoly a potřebami.

Totožné vysvětlení můžeme nalézt i ve Strategii celoživotního učení¹³, kde „celoživotní učení je v ideálním pojetí považováno za nepřetržitý proces, ve skutečnosti jde spíše o neustálou připravenost člověka učit se než o neustálé studium. Vychází se přitom ze zásady, že konkrétní získané kompetence nejsou tak cenné jako schopnost učit se. Mluví se tedy spíše o celoživotním učení, nikoli vzdělávání, aby se tím zdůraznil význam i takových učebních aktivit každého jedince, které nemají organizovaný ráz, tzn. samostatného učení např. při práci, při pobytu v přírodě, na kulturních akcích apod.“

Celoživotní učení podle K. Rýdla¹⁴ zahrnuje tyto prvky:

- lidé se učí ve všech fázích života;
- učení se týká širokého okruhu znalostí a dovedností všeobecného, odborného i osobního charakteru (v zemích, kde se pojem celoživotního učení spojuje s celoživotní nebo další profesní přípravou a vzděláváním dospělých jde však především o odborné znalosti a dovednosti);
- na spolupráci státního (veřejného) a soukromého sektoru se podílejí formalizované systémy vzdělávání a profesní přípravy i neformální aktivity organizované mimo tyto systémy, a to především ve vzdělávání dospělých, zdůrazňuje se, že základní vzdělávání by mělo poskytovat solidní základy a probouzet touhu a motivaci k učení.

11 OECD. *Education at a Glance 2014: OECD Indicators*, OECD Publishing, 2014, 570p. [on-line] [cit. 17. 12. 2015] Dostupné z: <URL: <https://www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf>>.

12 RÝDL, K. *Vliv socioekonomického vývoje společnosti na pojetí kvality školy v ČR*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012, 1. vyd., s. 88–89.

13 *Strategie celoživotního učení ČR*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007, s. 9.

14 RÝDL, K. *Vliv socioekonomického vývoje společnosti na pojetí kvality školy v ČR*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012, 1. vyd., s. 96.

Klíčová slova kapitoly

vzdělávání

celoživotní vzdělávání

celoživotní učení

Shrnutí kapitoly

- Vzdělávání – nástroj pro rozvoj lidských zdrojů a vytváření lidského kapitálu, který se stává nezanedbatelnou součástí investic do ekonomického rozvoje.
- Celoživotní vzdělávání je kontinuální proces, který umožňuje získat kvalifikaci různými vzdělávacími cestami v průběhu života v souladu s individuálními potřebami a zájmy. Nabízí při respektování principu rovných příležitostí využití možnosti vzdělávat se pro všechny věkové skupiny i skupiny z rozdílného sociálního prostředí.
- Celoživotní učení zahrnuje učení ve všech fázích života, týká se širokého okruhu znalostí a dovedností všeobecného, odborného i osobního charakteru.

2

kapitola

Struktura – kategorie celoživotního učení

2. kapitola

Struktura – kategorie celoživotního učení

Úvod

Ve druhé kapitole studijního textu vymezíme kategorie celoživotního vzdělávání/učení. Celoživotní učení je podle E. Walterové a kol.¹⁵ vnímáno jako „*univerzální vzdělávací paradigma, které se vztahuje ke všem členům společnosti v průběhu celého jejich života (life-long) a všech jejich životních situacích (life-wide)*“.

Cíle

Cílem kapitoly je, aby čtenář:

- vymezil kategorie celoživotního vzdělávání,
- odlišil formální, neformální a informální vzdělávání/učení,
- na základě schématu zařadil konkrétní vzdělávací aktivitu do příslušné kategorie.

15 WALTEROVÁ, E. A KOL. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti*. Brno: Paido, 2004, s. 452.

Koncept celoživotního učení bývá obvykle strukturován na formální vzdělávání, neformální vzdělávání a informální učení.

A tak i Memorandum o celoživotním učení¹⁶ upozorňuje na komplementaritu formálního, neformálního a informálního učení. Existují tři základní kategorie záměrné učební činnosti, která se odehrává:

- Ve vzdělávacích institucích na všech úrovních (tzv. **formální vzdělávání/učení**) vede k získání uznávaných diplomů a kvalifikací. Formální vzdělávání bývá nejčastěji spojováno s tzv. počátečním vzděláváním, tj. takovým, které každý z nás absolvuje v prvních dekadách života, minimálně ve formě povinné školní docházky. Formální vzdělávání však hraje důležitou roli také v konceptu celoživotního učení prostřednictvím tzv. dalšího vzdělávání dospělých. Zejména v posledních letech ve vyspělých společnostech přestává platit předpoklad kontinuální, ničím nepřerušované vzdělanostní dráhy, kterou jedinec započne v dětství a zakončí v mládí před vstupem na pracovní trh, a dále se případného vzdělávání účastní jen prostřednictvím samostudia či neformálního vzdělávání. Koncept celoživotního učení a předpoklady spojené s informační společností místo toho předpokládají možnost kontinuálního vzdělávacího procesu, ve kterém se kombinuje vzdělávání, účast na trhu práce a další vzdělávání a ve kterém nejsou různé typy studia omezené věkem či dalšími sociodemografickými faktory. Tradiční standardizované vzdělanostní dráhy se rozvolňují a individualizují.

CVIČENÍ

Vysvětlete pojem počáteční vzdělávání:

- Kontinuita celoživotního učení, vedle formálního učení, přivádí na scénu **neformální vzdělávání/učení**. Podle Memoranda o celoživotním učení¹⁷ neformální učení může být poskytováno na pracovišti a prostřednictvím činností organizací a skupin občanské společnosti (např. v mládežnických organizacích, v odborových svazech a v politických stranách). Může být poskytováno také prostřednictvím organizací nebo služeb, které byly ustaveny, aby doplňovaly formální systémy (např. výtvarné, hudební a sportovní kroužky nebo soukromé vyučování připravující na zkoušky). Neformální vzdělávání zpravidla nevede k získání formalizovaného certifikátu, obecně uznávaného osvědčení. Není obvykle chápáno jako „skutečné“ vzdělávání a jeho výsledky nemají na trhu práce velkou hodnotu. Neformální učení je proto typicky podceňováno. Současný koncept celoživotního učení vyzdvihuje právě neformální vzdělávání, klade větší důraz na vzdělávání v různých prostředích (rodiny, komunity, pracoviště) a na instituce stojící mimo vzdělávací soustavu.
- V procesech spontánně probíhajícího učení v pracovním, veřejném, soukromém životě na bázi zkušenostního učení (tzv. **informální vzdělávání/učení** nebo také označení **incidentálního, funkčního učení**). Podle J. Průchy a J. Vetešky¹⁸ informální učení jako „proces získávání vědomostí, osvojování si dovedností, postojů a kompetencí z každodenních zkušeností a činností v práci, rodině a ve volném čase“ zahrnuje samostudium (sebevzdělávání) v různých prostředích, tj. intencionální učení, a učení v průběhu každodenních aktivit vyznačujících se spontánností, nezáměrností až bezděčností, tj. incidentální učení. Informální učení podle L. Hlouškové¹⁹ není institucionálně organizováno, probíhá v určitých situacích nebo tehdy, když dospělí naplňují své životní role. Je založeno na zkušenosti, je produktem pobývání jedince v konkrétním sociálním prostředí* a v mnoha případech ho lze vnímat jako vedlejší produkt jiné činnosti, případně jako součást reakcí jedince na danou situaci. Pro informální učení je typický

16 Memorandum o celoživotním učení, 2000. Zpravodaj, 2001, příloha II/2001, s. 6–7. [on-line] Praha, 2001 [cit. 22. 12. 2015] Dostupné z: <URL: <http://www.nuv.cz/uploads/Periodika/-ZPRAVODA/2001/ZP01PIIa.pdf>>

17 Memorandum o celoživotním učení. [on-line] Praha, 2000 [cit. 22. 12. 2015] Dostupné z: <URL: <http://www.nvf.cz/archiv/memorandum/obsah.htm>>

18 PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 130.

19 HLOUŠKOVÁ, L. *Informální učení v kariéře žen*. Pedagogická orientace, 2013, roč. 23, č. 3, s. 343.

* Informální učení je nejstarší formou učení a zůstává hlavní oporou učení v raném dětství. Skutečnost, že se mikropočítačová technika usadila v domácnostech dříve než ve školách, zdůrazňuje význam informálního učení. Informální kontext představuje „pokladnici“ učení a mohl by být důležitým zdrojem inovací pro vyučovací a učební metody.

implicitní charakter, což znamená, že učící se jedinec si často ani neuvědomuje rozsah a intenzitu svého učení. V průběhu informálního učení se uplatňují spíše indukativní postupy, chybí řízená zpětná vazba a zpětnou vazbu zajišťují činnosti nebo reakce ostatních lidí v dané situaci. Informální učení neprobíhá v životě dospělých izolovaně, ale lze předpokládat, že probíhá i během neformálního a formálního vzdělávání. Na rozdíl od neformálního a formálního učení není informální učení nezbytně učení úmyslným, takže to, jak přispívá k jejich vědomostem a dovednostem, nemusí být snadno rozeznatelné dokonce samotnými účastníky.

CVIČENÍ

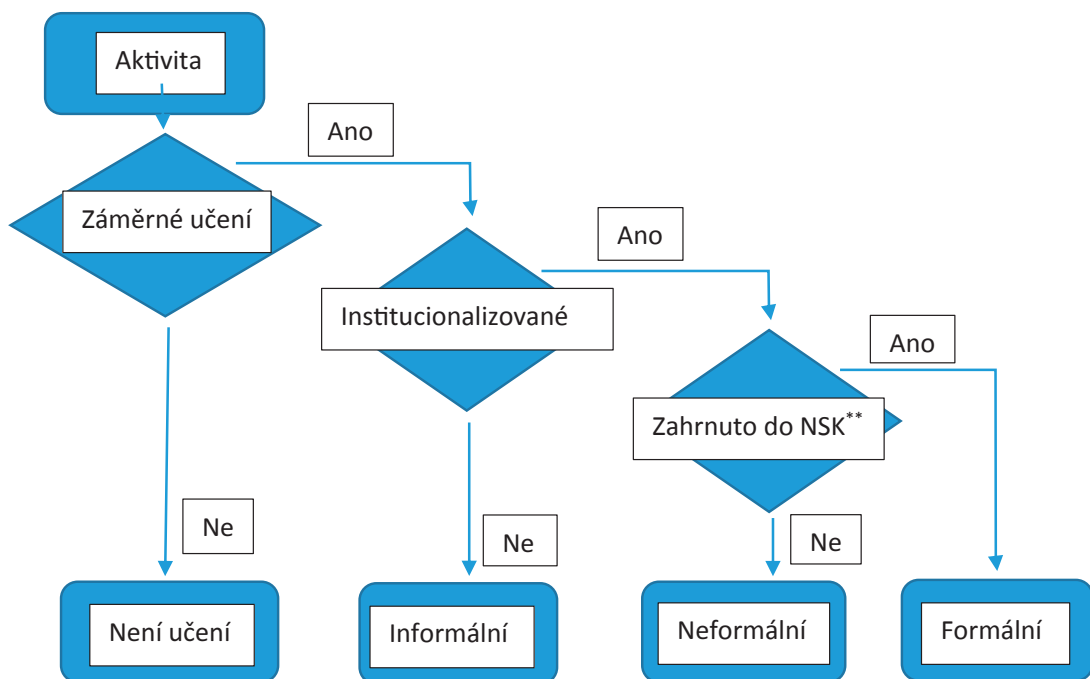
Uveďte konkrétní příklady realizace (aktivity) kategorií záměrné učební činnosti:

- Formální učení –
- Neformální učení –
- Informální učení –

Kontrolu cvičení lze provést prostřednictvím schématu 1.

SCHÉMA 1

Kategorizace vzdělávacích aktivit²⁰

20 ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vzdělávání dospělých v České republice. Výstupy z šetření Adult Education Survey*. Praha: ČSÚ, 2011, s. 10.

** Národní soustava kvalifikací, podrobněji v kapitole 5.1.1 Další profesní vzdělávání.

Klíčová slova kapitoly

Struktura

kategorie celoživotního učení

formální vzdělávání/učení

neformální vzdělávání/učení

informální vzdělávání/učení.

Shrnutí kapitoly

- Kategorie záměrné učební činnosti: formální, neformální, informální vzdělávání/učení.
- Formální vzdělávání/učení – vede k získání uznávaných diplomů a kvalifikací. Formální vzdělávání bývá nejčastěji spojováno s tzv. počátečním vzděláváním, ale i s dalším vzděláváním dospělých.
- Neformální vzdělávání/učení – může být poskytováno na pracovišti a prostřednictvím činností organizací a skupin občanské společnosti.
- Informální vzdělávání/učení – spontánně probíhající učení v pracovním, veřejném, soukromém životě na bázi zkušenostního učení.

3

kapitola

Etapy celoživotního učení

3. kapitola

Etapy celoživotního učení

Úvod

Ve třetí kapitole studijního textu rozčleníme etapy celoživotního vzdělávání/učení. Podle ČSÚ²¹ celoživotní učení představuje „zastřešující koncept zahrnující veškeré činnosti, uskutečněné v kterékoli životní fázi, jejichž cílem je rozšíření znalostí, osvojení dovedností či získání kompetencí a následný rozvoj osobního, občanského, sociálního či pracovního života. Procesy celoživotního vzdělávání se sehrávají v bezpočtu nenahodilých (tzn. záměrných a organizovaných) dlouhodobých či krátkodobých činností usměrňujících pozornost a energii za účelem uskutečnění určitých vzdělávacích cílů.“

Cíle

Cílem kapitoly je, aby čtenář:

- vymezil etapy celoživotního vzdělávání,
- vysvětlil Mezinárodní klasifikaci vzdělávacích programů – ISCED,
- definoval další vzdělávání,
- popsal členění dalšího vzdělávání.

21 ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vzdělávání dospělých v České republice. Výstupy z šetření Adult Education Survey. Praha: ČSÚ, 2011, s. 10.